

Instytut Pamięci Narodowej - Szczecin

<https://szczecin.ipn.gov.pl/pl9/aktualnosci/140273,100-rocznica-podpisania-traktatu-ryskiego-Szczecin-18-marca-2021.html>
24.04.2024, 12:03

100. rocznica podpisania traktatu ryskiego - Szczecin, 18 marca 2021

18 marca minęło 100 lat od podpisania traktatu ryskiego kończącego wojnę polsko – bolszewicką. Oddając cześć jej uczestnikom Krzysztof Męciński naczelnik Oddziałowego Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa Instytutu Pamięi Narodowej Oddział w Szczecinie, reprezentując dyrektora Oddziału dr. Pawła Skubisza zapalił znicze na grobach weteranów wojny polsko bolszewickiej, pochowanych na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie i cmentarzu komunalnym w Policach. W uroczystości wziął także udział ks. kan. Waldemar Szczurowski proboszcz parafii pw. świętych Apostołów Piotra i Pawła w Policach-Jasienicy.

Groby te są grobami bohaterów, którzy po wojnie swoje losy związali z naszym regionem, tu żyli, pracowali i tu zostali pochowani. Większość z tych grobów pozostawała bez opieki, część z nich wymagała pilnego remontu, niektórym groziła likwidacja. Dzięki staraniom Instytutu Pamięi Narodowej udało się odnowić część z nich, zaprojektowano także nowe, które symbolizują wojenną kartę weterana. Wszystkie groby, również te, które oczekują na remont otoczone są przez Instytut opieką.

1-565889

1-565877

1-565865

Generał brygady Aleksander Litwinowicz - pochowany na Cmentarzu Centralnym w

Szczecinie (2B/7/8) – legionista, obrońca Lwowa, szef służby intendencji Dowództwa „Wschód”, jedno z twórców Centralnego Okręgu Przemysłowego. 17 września 1939 r. przekroczył granicę Polski i został internowany w Rumunii. Do Polski powrócił w 1946 r., osiedlił się w Szczecinie, gdzie objął stanowisko kierownika Biura Planowania w Urzędzie Pełnomocnika Rządu ds. Odbudowy Portów. Zmarł 14 stycznia 1948 r.

Sierżant Polskich Sił Powietrznych Antonii Nadrajkowski, pochowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie (11B/20/6) - żołnierz 300 Dywizjonu Bombowego „Ziemi Mazowieckiej” oraz 301 Dywizjonu Bombowego „Ziemi Pomorskiej im. Obrońców Warszawy”. Sierżant Nadrajkowski był także Powstańcem Wielkopolskim. Pod koniec życia zamieszkał w Szczecinie i tu zmarł w samotności w 1953 r.

sierż. mech. Antoni Nadrajkowski (1902-1953)

Powstaniec Wielkopolski, żołnierz mechanik Morskiego
Dywizjonu Lotniczego, 4 Pułku Lotniczego, 300 Dywizjonu
Bombowego i 301 Dywizjonu Bombowego.

przed

po

Porucznik Feliks Ciechomski pochowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie (20A/7/4). W wojnie polsko-bolszewickiej brał udział jako artylerzysta, przydzielony do Centralnego Zarządu Składow i Warsztatów Artyleryjskich w Poznaniu. Ponownie stanął do walki w obronie ojczyzny broniąc Warszawy w 1939 r. Był wybitnym malarzem i grafikiem. Ostatnie dziesięć lat życia spędził w Szczecinie. Zmarł 21 października 1958 r.

Feliks Ciechomski (1893-1958)

Żołnierz, artysta plastyk,
uczestnik wojny polsko-bolszewickiej,
obrońca Warszawy w 1939 r.

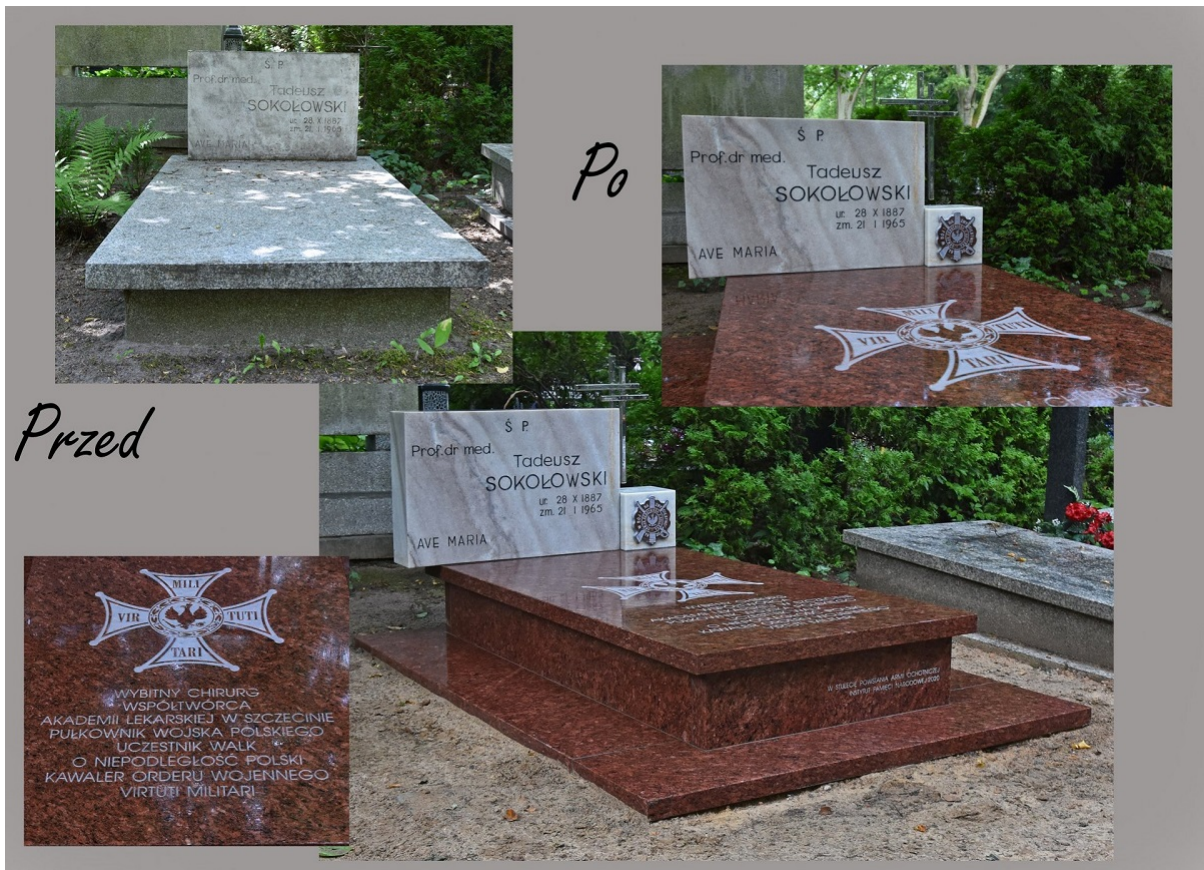
przed

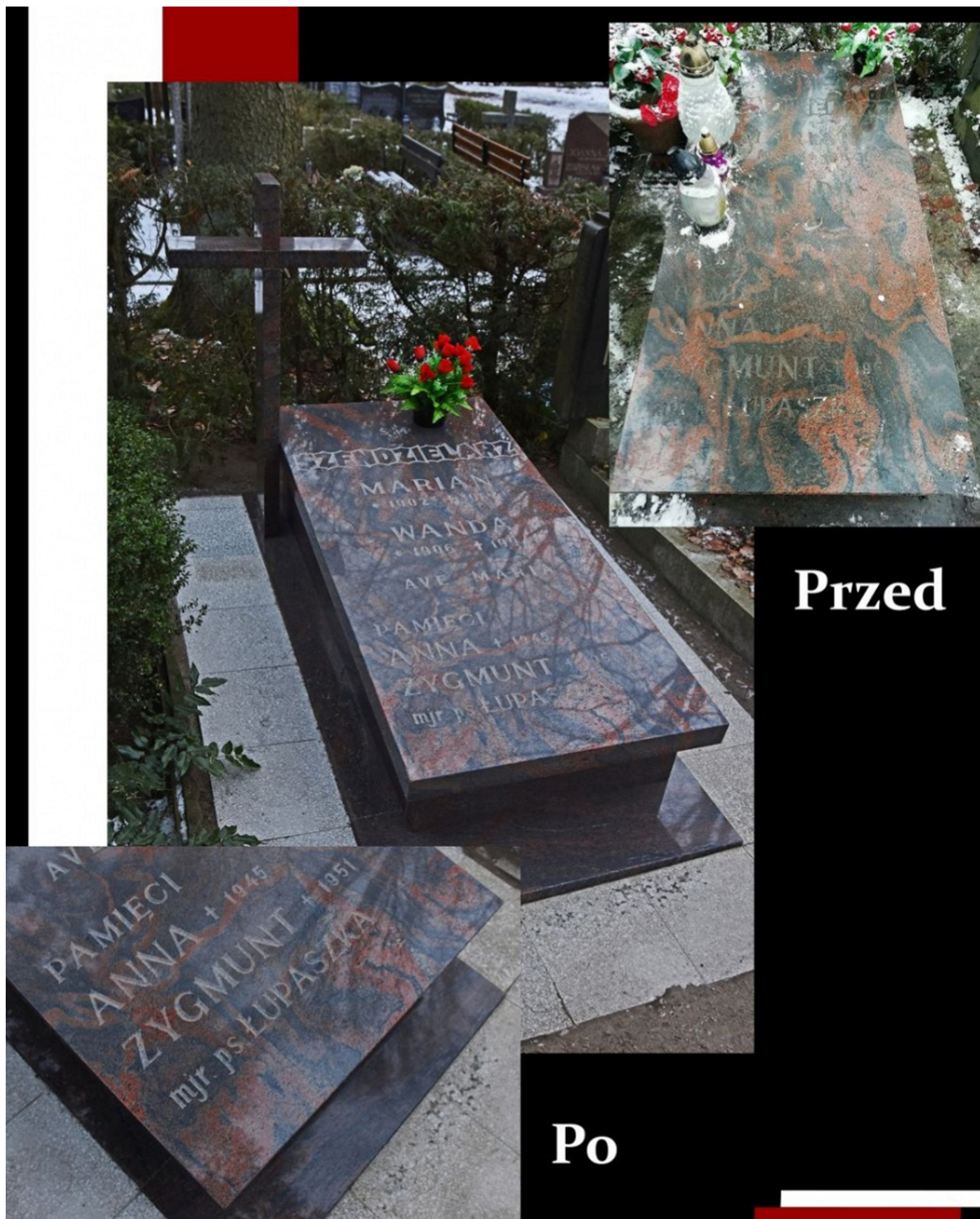
po

Pułkowni prof. Tadeusz Sokołowski, pochowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie (37B/2/4) – lekarz, wybitny chirurg, uczestnik walk o niepodległość Polski, lekarz 3 pułku Legionów, szef sanitarny 22 Dywizji Ochotniczej w wojnie polsko bolszewickiej 1920 r., lekarz szpitala polowego w wojnie obronnej 1939 r., internowanego do Rumunii, następnie do Francji, chirurg w szpitalach wojennych w Iraku i we Włoszech. Do Polski powrócił w 1948 r. Osiedlił się w Szczecinie. Był współorganizatorem Akademii Medycznej w Szczecinie. Jest patronem Samodzielnego Publicznego Szpitala Klinicznego Nr 1 Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie. Zmarł 21 stycznia 1965 r.

Rotmistrz Marian Szendzielarz pochowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie (21A/12/6) oficer 20 pułku ułanów. Podczas II wojny światowej oficera 1 Dywizji Pancerniej gen. Stanisława Maczka. Po wojnie osiadł w Szczecinie. Zmarł 15 października 1964 r.

Majora Ludwik Wlazełko pochowany na Cmentarzu Centralnym w Szczecinie (21A/2/5) - w szeregach 14 pp wziął udział w wojnie polsko - bolszewickiej. W 1939 r. stał na czele Ośrodka Zapasowego 14 pułku piechoty, jego oddział wszedł w skład Armii „Warszawa” i brał udział w obronie stolicy aż do jej kapitulacji. Po kapitulacji Warszawy przebywał w niemieckiej niewoli w oflagu VII A Murnau. Zmarł w Szczecinie 18 listopada 1963 r.

„Traktat Ryski 1921” - wystawa i infografika do pobrania

Wystawa została przygotowana w ramach projektu wystawienniczego Wystawy Elementarne IPN. Na planszach wystawy przedstawiono podstawowe zagadnienia dotyczące tego wydarzenia: jego genezę związaną z walkami z bolszewikami o wschodnie ziemie dawnej Rzeczypospolitej, przebieg rozmów pokojowych w Mińsku i Rydze, charakterystykę delegacji polskiej i sowieckiej, a także najważniejsze finalne zapisy traktatowe oraz ich odbiór tak w społeczeństwie polskim, jak i przez opinię międzynarodową.

TRAKTAT RYSKI 1921

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Plenarne posiedzenie Konferencji Pokojowej w Rydze z okresu preliminary. Po prawej stronie delegacja polska po lewej sowiecka.
Fot. <https://kpbic.umk.pl/> ze zbiorów Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa Politekiego URW

Organizator: Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej Instytutu Pamięci Narodowej w Poznaniu

Scenariusz wystawy: Marcin Podemski / OBEN IPN w Poznaniu

Kwerenda ikonograficzna i dokumentalna: Marcin Podemski

Koncepcja graficzna serii: Aleksandra Kajper-Miszulowicz

Koncepcja plastyczna: Marcin Kucewicz

Recenzja: dr Marek Kozubel, dr hab. Filip Musiał

Fotografie i dokumenty ze zbiorów: Archiwum MSZ RP, Centralne Archiwum Wojskowe, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, Narodowe Archiwum Cyfrowe, POLONA

TRAKTAT RYSKI

Po blisko dwóch latach, prowadzonych ze zmiennym szczęściem walk, zakończyła się wojna polsko-bolszewicka. Trwające od sierpnia 1920 roku rokowania przyniosły w październiku rozejm a w marcu 1921 roku traktat pokojowy. Podpisano go w Rydze, na terytorium państwa neutralnego. Dzięki jego postanowieniom nie tylko ostatecznie ukształtowano wschodnią granicę II Rzeczypospolitej, ale i zdecydowano o losach milionów obywateli narodowości polskiej, białoruskiej i ukraińskiej mieszkających od tego momentu w dwóch państwach.

Rozmowy polsko-sowieckie w Mińsku
jesień 1919

Strona sowiecka zwraca się do polskiego ministra spraw zagranicznych z propozycją rozpoczęcia rozmów na temat rozejmu
23 VII 1920

Rozpoczęły się rokowania (Polacy nie uwierzyli w trwającą od 24 godzin ofensywę polskiej zbroi Węgry)
17 VIII 1920

Postanowiono o przeniesieniu dalszych obrad do Rygi na Łotwie
2 IX 1920

11 VII 1920
Propozycja brytyjskiego pośrednictwa w rozmowach pokojowych między Polską a Rosją, która została odrzucona przez bolszewików

10 VIII 1920
Polska misja wyprasa do Mińska na negocjacje

23 VIII 1920
Polscy negocjatorzy dowiedzieli się o polskich sukcesach na froncie

16 IX 1920
Do Rygi przybyła licząca 80 osób polska delegacja...

JAN DĄBSKI - przewodniczący polskiej delegacji, wiceminister spraw zagranicznych, ludowiec

Z powodu roszczeń w delegacji polskiej spowodowanych różnicami politycznymi, część negocjacji prowadziła ze sobą jedynie obaj przewodniczący

ADOLF JOFFE - przewodniczący sowieckiej delegacji, uczestnik negocjacji z Państwami Centralnymi w Brześciu w 1918 roku, potomek żydowskich kupców z Krymu

NORBERT BARLICKI - zwolennik koncepcji inkorporacyjnej, socjalista

LEON WASILEWSKI - bliski współpracownik Józefa Piłsudskiego, zwolennik jego koncepcji, socjalista

STANISŁAW GRABSKI - zwolennik koncepcji inkorporacyjnej, endek, brat Władysława, późniejszego premiera II RP

TRAKTAT RYSKI

12 października podpisano rozejm, który wszedł w życie 18 października.

18 marca 1921 - podpisanie Traktatu Ryskiego.

PEŁNOMOCNICTWO

Strona polska uznała delegację strony bolszewickiej jako reprezentantów Rosji i Ukrainy. Tym samym wycofała uznanie dla Ukraińskiej Republiki Ludowej, z którą związana była sojuszem od kwietnia 1920 roku. Przekreśliło to marzenia żołnierzy atamana Symona Petury o niepodległej Ukrainie.

SYTUACJA W KRAJU

Stronie polskiej zależało na sukcesie dyplomatycznym i szybkim podpisaniu pokoju. W tym samym czasie w polskim sejmie przygotowywano się do głosowania nad projektem konstytucji, tzw. „marcowej” (17 III). Natomiast na Śląsku łada dzień miało odbyć się referendum decydujące o podziale prowincji pomiędzy Polskę a Niemcy (20 III).

POSTANOWIENIA TRAKTATU RYSKIEGO

26 artykułów i 10 załączników oraz protokołów dodatkowych

ARTYKUŁ I

Zakończenie wojny.
Wojna trwała 810 dni (licząc od 01.01.1919)

ARTYKUŁ VII

Poszanowanie rozwoju kultury, języka i swobody kultu osobom narodowości polskiej na terenie Rosji oraz osobom narodowości rosyjskiej, białoruskiej i ukraińskiej w Polsce.

ARTYKUŁ II

Wzajemne uznanie niepodległości Ukrainy i Białorusi oraz wytyczenie granicy.

1412,2 km
Długość granicy, z czego:

500 km lasami

460 km bagnami i błotami

450 km terenem otwartym i pogorodkowym kontrolą Moskwy.

Polska uznała komunistyczne republiki Ukrainy i Białorusi, znajdujące się pod ścisłą kontrolą Moskwy.

ARTYKUŁ VIII

Wzajemne zrzeczenie się zwrotu poniesionych kosztów wojennych.

ARTYKUŁY XII-XIX

Postanowienia rozrachunkowo-likwidacyjne związane z wyodrębnienia z ziem byłego Imperium Rosyjskiego niepodległego państwa polskiego.

ARTYKUŁ III

Zrzeczenie się wzajemnych pretensji do ziem położonych poza granicami ustalonymi w traktacie.

Zapis ten oznaczał rozdzielenie narodów ukraińskiego i białoruskiego na dwie części - zamieszkałych na terenie II Rzeczypospolitej oraz w sowieckich republikach

17 września 1939 roku Rosja Sowiecka pogroziła ten zapis traktatu używając go jako pretekstu na terytorium II Rzeczypospolitej

Polska miała otrzymać 30 mln rubli odszkodowania z tytułu udziału w życiu gospodarczym Imperium Rosyjskiego - nie otrzymała!

Polska miała otrzymać zwrot urządzeń przemysłowych i kolejowych o wartości 200 mln rubli - uzyskano ok. 2/3 tej kwoty

Otrzymała jedynie sprzęt przemysłowy mieszczący się w 26 wagonach

Otrzymała 10 kompletnych parowozów z 220 wagonami

ARTYKUŁ V

Poszanowanie niezależności obu stron i powstrzymanie się od ingerowania w sprawy wewnętrzne.

Rosja nie przestrzegła tego traktatu wspierając grupy komunistyczne na ziemiach II Rzeczypospolitej dokonując m.in. aktów terroru

Tylko w 1924 roku ukształt wschodniej granicy dokonano 139 napadów rabunkowych i 28 abcji sabotażowych, w których brało udział ok. 1000 dywersantów

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
Oddział w Lublinie

BIBLIOGRAFIA

- Tobiasz Konecki, Traktat ryski (jego kształtowanie 1919-1921), Studia i dzieje państwa 13, 2014
- Krzysztof Włodarski-Lewak, Realizacja postanowień traktatu ryskiego w sprawie uchodźców polskich, Anale Uniwersytetu Wrocławskiego. Nauki Historyczne, Seria I, tom 46, 2014
- Wojciech Włodarski-Lewak, Ciepła droga między brzoźnymi: zbitki uchodźców w latach 1919-1920, Żółty Głaz, Polska-ciepła historia polskiej zimy w Rydze - zbitki uchodźców w latach 1919-1920, Prace Instytutu Historyczny 9, 1-2, 2019
- Tabela pokój, Olszewski i Sowa, s. 30

OPRACOWANIE: GRAFINA LIKASZA BIRNBA, MONIKA SZCZAPKA
KOORDYNATOR: MICHAŁ MASZCZAK
REDUKCJA: DR PRZEMISŁAW BENEK